

Sosyal Politika Bağlamında

SOSYAL GİRİŞİMCİLİK

Büşra ÖZTÜRK

Sivil Toplumla İlişkiler Genel
Müdürlüğü

GİRİŞ

Gelişen yüzyılda yalnızca ekonomik bir olgu olarak değil, aynı zamanda politik, toplumsal, sosyal ve kültürel bir olgu olarak da anılan ve ülke gelişiminin ardındaki en önemli yapı taşlarından biri olarak günümüzün yükselen değerleri arasında yerini alan girişimciliğin yeni bir modeli olarak sosyal algı ve duyarlılığı artıran sosyal değer odaklı misyonu ve inovatif yaklaşımı olarak ortaya çıkardığı ürünleri/hizmetleri dolayısıyla sosyal girişimciliğe atfedilen önem ve ilgi her geçen gün artmaktadır. Artan önem paralelinde, sosyal girişimciliğinden toplum yararı yönünde optimum seviyede fayda sağlayabilmek adına söz konusu girişimcilik modelinin sosyal politika bağlamında da etkili ve etkin kılınabilmesi oldukça önem taşımaktadır. Bu noktada, sosyal politikanın başat aktörü olarak yalnızca kamunun etkili özne kılınmayıp bu alanın kamu, özel

sektör, üçüncü sektör, üniversiteler ve aktif vatandaşlar kesişiminde çok aktörlü olarak ele alınması ve ileriye taşınması gerektiği değerlendirilmektedir. Bu düşünceyle ve literatüre katkı sağlama amacıyla kaleme alınan söz konusu çalışmada, öncelikle girişimcilik ve sosyal girişimcilik literatürüne dair yapılan kısa bir bilgilendirmenin ardından, sosyal politika bağlamında sosyal girişimcilik ele alınmış ve devamında sosyal politika kapsamındaki sosyal girişimcilik uygulamaları uluslararası ve ulusal çaptaki çeşitli örneklerle desteklenmiştir. Sonrasında ise sosyal politikada sosyal girişimciliğin daha fazla tartışılan ve çalışılan bir alan haline gelebilmesi ve geliştirilmesi yönündeki çeşitli önerilere yer verilerek sonlandırılmış olan çalışmanın, literatür taraması yoluyla yapılan masa başı araştırmasının bir ürünü olarak ortaya çıktığı ifade edilebilir.

Sosyal girişimcilik, toplumda birlikteliğin sağlanması adına sosyal sorunların ortadan kaldırılması, topluma fayda sağlanması ve sosyal değerler yaratılması hususlarında yalnızca devlet aktörünü etkin ve salt belirleyici-karar alıcı-uygulayıcı kılmayıp kamu dâhil özel sektöre, sivil toplum kuruluşlarına, akademik çevreye ve bireylere de aktif ve etkili roller biçer.

1. GİRİŞİMCİLİK

1.1. Kavramsal Açından Girişimcilik ve Girişimcilik Tarihine Kısa Bir Bakış

Kökleri çok eskiye dayanan ancak sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişle birlikte adı sıkça duyulur olan ve zaman içerisinde oldukça farklı ve önemli boyutlar kazanmış olan “girişimcilik” kavramının; etimolojik açıdan incelendiğinde “bir şey yapmak/bir görevi üstlenmek” anlamına gelen Fransızca “entreprendre” kelimesine dayandığı ve Çetindamar’ın (2002) da ifade ettiği üzere risk alarak yenilikler ortaya koyan kişiler olan girişimcilerin risk alma, fırsatların peşinden gitme, gerçekleştirmeye ve yenilik ortaya çıkarma süreçlerinin tümüne verilen ad olduğu görülmektedir (Oseifuah’tan aktaran Okandan ve Görgülü, 2012).

Jean-Baptiste Say, Richard Cantillon ve Joseph Alois Schumpeter gibi iktisatçıların geliştirdiği ve temellerini attığı girişimcilik; rekabetin gittikçe artan bir hal aldığı küreselleşen dünya ortamında yalnızca iktisadi açıdan değerlendirilen bir olgu olmaktan çıkmış ve sonrasında işletme, ekonomi, iktisat, hukuk, uluslararası ilişkiler, felsefe, psikoloji ve sosyoloji gibi farklı disiplinler bağlamında birçok araştırmacının ve akademisyenin üzerinde çalıştığı ve pek çok alanda değişimci, yenilikçi ve yaratıcı yönleriyle faydalanan, çeşitli sorunlara çözüm arayışında başvuru, aktif olarak etki, değer ve çözüm yaratan bir olgu ve kültür haline gelmiştir. Dönüşüm yolundaki toplumların politik, ekonomik, teknolojik, kültürel, toplumsal, sosyal vb. alanlardaki fikri emeklerinin birer çıktısı haline gelmesi adına bilgi çağı olarak 21. yüzyılın en önemli unsuru olma yolunda ilerleyen girişimcilik; ülkenin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi ile paralel olarak ilerleme kaydetmesinin ve bu anlamda motorize ve itici bir güç olmasının yanı sıra doğru ve/veya dolaylı yollardan istihdam fırsatları sunarak ülke ekonomisine katkıda bulunması yönüyle de sahip olduğu önemi küresel ölçekte kabul ettirmiş ve son dönemlerde gerçek anlamda yükselişe geçen bir trend haline gelmiştir.

2. GİRİŞİMCİLİĞİN SOSYAL MODELİ: SOSYAL GİRİŞİMCİLİK

Ülke kalkınmasına katma değer katacak ürünlerin, hizmetlerin ve/veya işlerin ortaya çıkışında öncü bir role sahip olan ve toplumun bütün kesimlerine yayılarak gelişme gösteren girişimciliğin, çeşitli alt dallara ayrılıp yeni yeni modellerinin ortaya çıktığı görülse de, söz konusu modellerin kavramsal açıdan literatüre yeni kazandırılmış olmalarına rağmen, temelleri itibarıyla oldukça eskiye dayandıkları bilinmekte ve kabul edilmektedir (Dees, 2001, s. 1; Taş ve

Menteşe, 2016, s. 306). Fırsatların bütünsel olarak değerlendirilmelerinin önünü açarak faydaya dönüştürmelerini sağlayan bu girişimcilik modellerinden biri olarak temelde karmaşık sosyal sorunlara etkin, yenilikçi ve sürdürülebilir çözümler bulma ve toplumsal ihtiyaçları karşılama arayışıyla birlikte ortaya çıkmış olan ve özellikle dezavantajlı grupların fırsat eşitliği sağlanarak güçlendirilmeleri ve toplumla bütünleşmeleri odağında gelişen sosyal girişimciliğin terminolojiye katılmadan önceki tarihlerde öne çıkan örneklerine bakıldığında; 1833 yılında kurulan ve kölelik karşıtı ilk gazeteyi yayımlayan American Anti-Slavery Society, 1862 yılında kadın hastalıkları ve çocuk hastalıklarıyla mücadele amacıyla kurulan Zeynep Kamil Hastanesi, 1863 yılında eğitimde fırsat eşitliği sağlama misyonuyla kurulan Darüşşafaka (Şefkat Okulu), 1889 yılında yoksullara yardım sağlamak amacıyla kurulan Hull House, 1968 yılında iletişim programlarının geliştirilmesi adına sanattan faydalanılması amacıyla kurulan Manchester Craftsmen’s Guild, 1976 yılında yoksulluğu ortadan kaldırmak ve kadınların konumunu güçlendirmek amacıyla kurulan Grameen Bank¹ ve 1980 yılında sosyal bir vizyonla girişimcilere fon sağlamak amacıyla kurulan Ashoka ile karşılaşırlar (Denizalp, 2009; Mair ve Martí, 2006; Taş ve Mentese, 2016).

Toplumda birlikteliğin sağlanması adına sosyal sorunların ortadan kaldırılması, topluma fayda sağlanması ve sosyal değerler yaratılması hususlarında yalnızca devlet aktörünü etkin ve salt belirleyici-karar alıcı-uygulayıcı kılmayıp kamu dâhil özel sektöre, sivil toplum kuruluşlarına, akademik çevreye ve bireylere

1 Bangladeshli ekonomi profesörü Muhammed Yunus ve kurduğu Grameen Bank (Yoksullar Bankası), Norveç Nobel Komitesi tarafından 2006 yılı Nobel Barış Ödülü’ne layık görülmüştür. Erişim Adresi: <https://www.nobelprize.org/prizes/peace/2006/press-release/>

de aktif ve etkili roller biçen sosyal girişimcilik, nispeten yeni bir kavram oluşu ve net-keskin sınırlara bağlı kalmaksızın çeşitli disiplinlerin ve alanların kapsamında şekillenen bir model oluşu dolayısıyla çeşitli bakış açıları ve yaklaşımlar barındıran tanımlamalara sahip olmakla birlikte en temel biçimde kâr amacı güden veya kâr amacı gütmeyen kuruluşların inovatif yaklaşımlar içerisinde gerçekleştirdiği sosyal misyonlar olarak kabul edilirken; en yaygın atıflar (Austin'den aktaran Özdevecioğlu ve Cingöz, 2009; Certo ve Miller, 2008; Dees, 2001; İçerli ve Karadal'dan aktaran Işık ve Aydın, 2017; Mair ve Martı, 2006) kapsamında ise altı alt kategoride değerlendirilebilir:

- i. Üçüncü sektör olarak kabul edilen vakıf, dernek vb. sivil toplum kuruluşlarının (STK'lar) kâr amacı gütmeyen kuruluşlar olarak sürdürülebilirliklerinin ve faaliyetlerinin teminine yönelik olarak fon elde etmek/gelir sağlamak amacıyla veya sosyal bir değer/değişim yaratmak amacıyla inovatif yönelimler benimsemesi ve somut çıktılar üretmesi,
- ii. Üçüncü sektör dâhilindeki kâr amacı gütmeyen kuruluşların daha çok sosyal soruna hitap etmek ve yenilikçi faaliyetlerde bulunmak adına daha fazla gelir sağlamak amacıyla üçüncü sektörden sıyrılarak özel sektör kapsamında kurdukları ve karlarının %100'ünü sosyal etkiyi artırmak amacıyla yeniden sisteme aktardıkları sosyal amaçlı ticari işletmelerin (sosyal işletmeler) inovatif yaklaşımlar içerisinde ürün ve/veya hizmet geliştirmesi,
- iii. Özel sektör kapsamındaki kâr amacı güden kuruluşların (ticari işletmelerin) sosyal sorumluluk anlayışı içerisinde kendi kaynaklarını kullanarak sosyal bir soruna çözüm bulmak/sosyal bir misyonu gerçekleştirmek veya sektörler arası iş birliği esasında sosyal sermaye oluşturmak

amacıyla inovatif yaklaşımlar dâhilinde faaliyetlerde bulunması ve ürün ve/veya hizmet ortaya çıkarması,

- iv. Kamu sektörünün iş disiplini içerisinde yenilikçi ve akılcı tekniklerle ve kararlı ve sistematik bir yaklaşımla sosyal sorunlara çözümler üretmek, sosyal ihtiyaçları hizmetler yoluyla karşılamak ve sosyal dönüşümü hızlandırmak amacıyla sosyal değerler yaratacak faaliyetlerde bulunması,
- v. Üniversitelerdeki Ar-Ge ofislerinin, kuluçka merkezlerinin, teknoloji merkezlerinin ve sosyal inovasyon merkezlerinin ve akademisyenlerin sosyal bir amaca yönelik olarak sosyal girişimcilik ekosistemini destekleyici ürün ve/veya hizmet geliştirmesi,
- vi. Sosyal sorunların farkında olan ve sosyal bir etki yaratma amacıyla hareket eden sorumluluk sahibi tüm aktif bireylerin yenilikçi fikirler etrafında fark yaratan ve hayatlara dokunan sosyal içerikli somut çıktılar ortaya koyması.

Yukarıda da görüldüğü üzere sosyal girişimcilik; farklı ilişkiler ve yaklaşımlar kapsamında değerlendirilen ve yalnızca bir aktör/birkaç aktör ile sınırlandırılan sosyal girişimcilik alanının aksine, tüm paydaşların dâhil edildiği ve sorumlu tutulduğu ve ürünlerinin/hizmetlerinin değer gördüğü bir sosyal girişimcilik alanı düşüncesiyle geniş bir bakış açısı içerisinde değerlendirilmiştir.

3. SOSYAL GİRİŞİMCİLİĞİN UYGULAMA ALANI: SOSYAL POLİTİKA

Günümüzde dünya çapında faaliyet gösteren bir girişimcilik ağı olan Ashoka'nın kurucusu ve CEO'su Amerikalı William Drayton tarafından 1980'li yılların başlarında terminolojiye kazandırılan (Light, 2009) ve yine kendisi tarafından bir hayırseverlik faaliyeti olarak ihtiyaç sahibine balık

vermeyi hedeflemekten farklı olarak balık tutmayı öğretmeyi ve dahası balık endüstrisini kökten dönüştürmeyi hedefleyen, Wolk'a (2008) göre "sosyal yenilik", "hesap verebilirlik" ve "sürdürülebilirlik" olmak üzere üç temel özelliği haiz olan, ülkelerin değişim ve gelişim aşamalarında sosyal bir fonksiyon üstlenen ve her sektörde ve kuruluştaki uygulanabilecek bir boyuta sahip olan sosyal girişimciliğin uygulama bulduğu ve öne çıktığı alanlardan biri de sosyal politikadır. Terim olarak ilk kez Alman bilim adamı Prof. Dr. Riehl tarafından 19. yüzyılın ikinci yarısında kullanılmış olan sosyal politika; başlangıçta Sanayi Devrimi ardından oluşan işçi sınıfının sorunlarına yönelik olarak ortaya çıkmış, sonrasında ise sosyal güvenlik, insan hakları, sağlık, eğitim, istihdam, bayındırlık, konut ve sosyal hizmetler gibi çeşitli alanlardaki kamu hizmetleri çerçevesinde devletin toplumsal refah seviyesini yükseltmek, daha iyi işleyen bir toplumsal yapı geliştirmek ve sosyal koruma sağlamak amacıyla uyguladığı politikaların tümünü kapsar hale gelmiştir (Tuna'dan aktaran Özaydın, 2007).

Toplumsal çıkarları merkeze alarak sosyal politika kapsamına dâhil olan sorunlara köklü ve sürdürülebilir çözümler bulmak, söz konusu sorunların sonuçlarını en olası şekilde hafifletmek, bu bağlamdaki vatandaş beklentilerini, taleplerini ve ihtiyaçlarını karşılamak, daha iyi ve kaliteli hizmet sunabilmek ve küresel çaplı değişimlerin hızına ulaşabilmek amacıyla sosyal politikalar ve araçlar geliştirme noktasında mevcut kaynaklarla sınırlı kalmayıp fırsatların izini sürerek, eldeki ekonomik kaynakları ve sağlanan fonları her daim hesap verebilirlik anlayışıyla en verimli şekilde kullanarak sürekli bir öğrenme döngüsü içerisinde yenilikçi yaklaşımlarla fikri çıktılar üretmek, yani sosyal politikada sosyal girişimciliği etkili ve etkin kılmak küreselleşme olgusunun hemen hemen her alanda kendini hissettir-

diği günümüz dünyasında oldukça önem arz etmektedir.

Sosyal adalet, sosyal refah, sosyal eşitlik, sosyal denge, sosyal uyum ve sosyal barış hedeflerinin temel alındığı sosyal politika alanında ana finansman kaynağı ve politika yapıcı-uygulayıcı olarak başat aktör olan devletin, toplumun değişim ajanı olarak sosyal algı ve duyarlılığı artıran ve toplum içerisindeki potansiyelleri ortaya çıkaran sosyal girişimcilikten sosyal sorunların çözümünde önemli bir alternatif yol olarak optimum seviyede faydalanılması adına özel sektörü, sivil toplum kuruluşlarını, üniversiteleri ve aktif vatandaşları da dahil etmesi ile sosyal politika alanı son yıllarda yaşadığı güçlü gelişim ve değişim sayesinde çok aktörlü ve çok sektörlü bir alan haline gelmiştir.

Toplumsal sorumluluk anlayışıyla ve sosyal bir hassasiyetle sosyal politikaların yeniden şekillendirilmesi, güçlendirilmesi ve toplumsallaştırılması noktasında refah devleti anlayışında yaşanan dönüşümlerin de etkisi ile özel sektörün, sivil toplum kuruluşlarının, üniversitelerin ve aktif vatandaşların da sosyal girişimcilik yönünde teşvik edilmesi ile toplum yaşantısındaki aksamların ortadan kaldırılmasını veya etkilerinin azaltılmasını sağlayacak daha çok çıktı elde edilerek sosyal politikalara ilişkin karar mekanizmalarında daha fazla görüş dikkate alınmakta ve dolayısıyla söz konusu alanda daha iş birliği, daha katılımcı, daha koordineli bir yapıya doğru ilerleme kaydedilmekte; bireyler ve sektörler arasındaki etkileşim desteklenerek aradaki sınırlar kaldırılmakta; sosyal içerme odağında toplum içerisinde örülen ilişkiler ağıyla güven toplumunun inşası desteklenmekte ve tüm bunların bir sonucu olarak daha demokratik, refah, adil, eşitlikçi, kapsayıcı, katılımcı, şeffaf, güvenilir, üretken, etkin ve hesap verebilen bir yönetim yapısının kapıları aralanmaktadır.

Kamunun mevzubahis olan bir yönetim yapısına ulaşma ve geleceğe yönelik aktif, yenilikçi, dinamik ve etkili bir sosyal girişimcilik alanı inşa etme vizyonu ile hareket ederek kilit sosyal girişimcilik aktörleriyle iş birliği içerisinde sosyal politikalar kapsamında sosyal girişimciliğin önemli bir konuma getirilmesi ve tanınırlığının artırılması adına kimi zaman ana faydalanıcı-eş faydalanıcı/ortak olarak kimi zaman da ana finansör-eş finansör olarak çeşitli sosyal girişimcilik çalışmalarında ve projelerinde yer alması hususunun yanı sıra; ortak bir sosyal girişimcilik anlayışının ve dilinin geliştirilmesi, daha çok aktörlü bir sosyal girişimcilik ekosisteminin oluşturulması, toplumun daha üretken hale getirilmesi ve dolaylı olarak ülke kalkınmasına ve rekabet gücüne katkıda bulunulması ve refah seviyesinin ileriye taşınması açısından kamunun ortak bir paydada buluşan özel sektörü, sivil toplum kuruluşlarını, üniversiteleri, aktif vatandaşları ve potansiyel finansörleri de bir araya getirici ve koordine edici ve ayrıca yeni aktörleri alana çekici organizasyonlar düzenlemesi hususunun da oldukça önem arz ettiği kabul edilmektedir.

Söz konusu alana ilgili olan ve alanda aktif olarak yer almak isteyen söz konusu çevrelerin bir araya getirilmesi yoluyla kısıtlı imkânlar dâhilinde olanlara erişim açısından kolaylıklar sunan mekanizmaların ve platformların tanıtımının yapılması da dâhil olmak üzere bilgilendirici, farkındalık uyandırıcı, yönlendirici ve teşvik edici destek sağlanarak aktif ve potansiyel aktörlerin de kendi aralarındaki ileriye dönük bilgi alışverişlerinin, iş birliklerinin ve sosyal girişimcilik uygulamalarının önü açılmakta, kamunun sosyal politikaların geliştirilmesi konusunda uygun/elverişli bir ortam oluşturma ve sivil toplum kuruluşları gibi çeşitli kuruluşları ve bireyleri destekleme ve güçlendirme sorumluluğu da dolaylı olarak yerine getirilmekte ve ayrıca sosyal girişimcilik kültürünün sosyal politikalar odağın-

da geliştirilmesi ve derinleştirilmesi hususu teşvik edilmektedir.

4. SOSYAL GİRİŞİMCİLİĞE İLİŞKİN ÖRNEKLER

Yukarıda değinildiği üzere, kamunun faydalanıcı/ortak ve/veya finansör olarak dâhil olduğu veya teşvik edici rolü kapsamında sosyal girişimcilik uygulamalarının önünü açmak amacıyla çeşitli sosyal girişimcilik ekosistem aktörlerini birleştirici yönde gerçekleştirdiği etkinliklerin ve projelerin yanı sıra yalnızca üçüncü sektör veya özel sektör bazında veya bireysel bazda tek aktörlü olarak veya iş birliği içerisinde çok aktörlü olarak gerçekleştirilen sosyal girişimcilik uygulamalarına ilişkin örneklerin de verilmesi ile sosyal politikaya yönelik sosyal girişimcilik ekosisteminin geniş bir yelpazede ele alınarak daha iyi anlaşılmasının sağlanacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda; aşağıda, öne çıkan sosyal girişimcilik örneklerine “Uluslararası Örnekler” ve “Ulusal Örnekler” ana başlıkları altında yer verilmiştir.

4.1. Uluslararası Örnekler

Uluslararası çerçevede öne çıkan örnekler, “Sosyal Girişimcilik Ekosistemini Destekleyici/Teşvik Edici Örnekler” ve “Sosyal Girişimcilik Uygulamalarından Örnekler” olarak iki alt başlık altında ele alınmıştır.

4.1.1. Sosyal Girişimcilik Ekosistemini Destekleyici/Teşvik Edici Örnekler

- Avrupa Birliği Erasmus+ Programı kapsamında fonlanan ve Ankara Aile ve Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü ile İspanya, İtalya, Kıbrıs Cumhuriyeti, Belçika, Portekiz ve Polonya yerleşkeli sivil toplum kuruluşlarının, küçük/orta büyüklükte işletmelerin ve kamu kurumlarının dâhil olduğu sosyal girişim-

ciliğe ilişkin bilgi ve becerilerin geliştirilmesini ve söz konusu alandaki bilincin artırılmasını öngören ve potansiyel sosyal girişimcileri ve işletmelerini büyütmeyi arzu eden hâlihazırda sosyal girişimcileri yönlendirici ve sosyal işletme danışmanları ile buluşturucu bir sanal sosyal girişimciliği geliştirme merkezinin kurulmasını hedefleyen “Sosyal Girişimcilik Becerilerinin Geliştirilmesi Projesi”,²

- Uluslararası bir sivil toplum kuruluşu olarak dünyanın önde gelen sosyal girişimcilerini keşfedip desteklemek, sosyal girişimcilik uygulamalarından ilham almak ve bu kişileri ortak bir küresel ağda buluşturarak var olan potansiyellerini daha da ileriye taşımak ve bu sayede daha çok soruna çözüm bulmak amacıyla sosyal girişimcilik ekosistemini geliştirme noktasında bireyler, kamu ve sivil toplum kuruluşları ile çalışmalarını yürüttüğü ilk ve en geniş sosyal girişimcilik ağı “Ashoka”,³
- Kamuyu, özel sektörü, sivil toplum kuruluşlarını ve hâlihazırda sosyal girişimcileri ortak bir paydada toplayarak ve etkili kampanyalar düzenleyerek söz konusu alanda etkili, duyarlı ve aktif bir ağ ören, sosyal girişimcilik ekosisteminin görünürlük kazanmasına ve güçlenmesine hizmet eden ve altı hükümet departmanı ile stratejik ortaklık içerisinde sosyal girişimciliğe ilişkin kamu politikalarının geliştirilmesinde rol alan öncü konumdaki Birleşik Krallık sosyal girişimcilik ağı “Social Enterprise UK”⁴ ve

- Yerel ve ulusal seviyelerde çalışan, birlikte paylaşım ve öğrenme üzerine kurulu olan, toplumsal fayda ile ekonomik faaliyetleri bir araya getiren ve sosyal değerler yaratan dinamik sosyal girişimciler yetiştirmek amacıyla kurslar veren ve sosyal franchise sistemi kapsamında uluslararası çapta faaliyet gösteren Edinburgh, İskoçya merkezli “Sosyal Girişimcilik Akademisi”⁵

Söz konusu çerçevede örnek verilebilecek uygulamalardır.

4.1.2. Sosyal Girişimcilik Uygulamalarından Örnekler

- Alman Maximilian Schay ve Jonas Stolzke ve Ganalı Kwabena Danso tarafından Yonso Projesi ile iş birliği içerisinde dünyanın en hızlı büyüyen bitkilerinden ve en çevre dostu kaynaklarından biri olarak çok çabuk yenilenebilen, güçlü, dayanıklı ve aynı zamanda hafif olan ve Gana’nın hemen hemen her yerinde bulunabilen bambu bitkisinin işlenmesiyle ortaya çıkarılan bambu bisikletlerin Almanya üzerinden satışa sunulmasıyla Gana’daki insanlara istihdam fırsatının sağlandığı, elde edilen gelir ile ayrıca bölgedeki çocukların eğitimine kaynak aktarımının yapıldığı “my Boo Şirketi”,⁶
- Kritik sağlık malzemelerinin kısa sürede bozulması ve acil ihtiyaç halindeki bireylere söz konusu malzemelerin ulaştırılmaması gibi sorunlardan yola çıkarak hayat kurtarmak için gerekli olan acil medikal malzemelerin (kan, aşı gibi) Ruanda’da yer alan sağlık merkezlerine, ücra bölgelere ve kırsal kesimlere hızlı bir şekilde

de teslim edilmesi konusunda insansız hava aracı (drone) teknolojilerinden ve küçük paraşütlerden yararlanan ve Ruanda hükümeti, UPS Vakfı, Gavi Aşı İttifakı ve Amerikalı Keller Rinaudo tarafından kurulan robotik şirket Zipline ile ortaklaşa olarak 2016 yılında uygulanmaya başlayan “Zipline Sosyal Girişimciliği”,⁷

- 1989 yılı itibarıyla Tomasz ve Barbara Sadowski adlı iki psikoloğun girişimciliği ile hayat bulan bir çalışma olarak; Polonya kırsalında eski sistemden kalan terk edilmiş çiftliklere yerleştirilen evsiz insanların çiftlik yönetimine ilişkin bilgi ve beceri ile donatılmaları ardından ekip biçtikleri tarlalardan elde edilen ürünlerin satılmasıyla kullanılan tarlaların üretime yeniden kazandırıldığı, sağlanan kazancın yine çiftliğe yatırıldığı ve evsizlerin ev ve iş sahibi olarak hayatlarını yeniden inşa etme fırsatı buldukları “Barka Vakfı Sosyal Girişimcilik Uygulaması”,⁸
- Mamelodi, Güney Afrika’da Veronica Khosa ve ekibi tarafından 1990’larda başlatılmış olan, sonrasında ise devletin de örnek aldığı ve uyarladığı ve ardından uluslararası çapta uygulama bulan bir sosyal girişimcilik örneği olarak; maddi açılarından kısıtlı imkâna sahip olan, hastane ortamına erişimi olmayan veya hastaneye kabul edilmeyen HIV/AIDS gibi kronik hastalıklara sahip kişilerin ailelerinin ve arkadaşlarının yanı sıra gönüllülere de emekli hemşireler aracılığıyla tedavi eğitiminin verilmesiyle

2 <https://ailevecalisma.gov.tr/ankara/projeler/isse-improving-skills-of-social-entrepreneurs-sosyal-girisimcilik-becerilerinin-gelistirilmesi/>

3 <https://www.ashoka.org/tr-tr>

4 <https://www.socialenterprise.org.uk/who-we-are/>

5 <https://www.socialenterprise.academy/scot/about>

6 <https://www.my-boo.com/our-story.html>

7 <https://www.schwabfound.org/awardees/keller-rinaudo>

<https://www.flyzipline.com/>

8 <https://www.ashoka.org/tr/story/tomasz-sadowski-barka-foundation>

<https://www.ashoka.org/tr/fellow/tomasz-sadowski>

söz konusu hastalara ev ortamında sağlık hizmeti sunulmasını sağlayan kâr amacı gütmeyen kuruluş statüsündeki “Tateni Home Care Nursing Services”,⁹

- 2003 yılında Amerika’da Xavier Helgesen, Kreece Fuchs ve Jess Kurtzman tarafından başlatılan, kullanılmış kitapları kütüphanelerden, öğrencilerden ve diğer bireylerden toplayarak ve belirli noktalara kitap bağış kutuları yerleştirilerek kitapları çöpe atılmaktan kurtaran, bunların çevrim içi olarak satışını yapan ve dünyanın çeşitli yerlerinde okuryazarlığı geliştirmek için kâr amacı gütmeyen faaliyetlerde bulunan kuruluşlara kazancından pay vererek ve satılan her bir kitaba karşılık olarak bir kitap bağışında bulunarak sosyal, çevresel ve ekonomik bir etki ya-

ratan “Better World Books Sosyal İşletmesi”,¹⁰

- 2005 yılında İngiltere’de kurulan, itfaiye hortumları, paraşüt kumaşları, baskı blanketleri, çay-kahve torbaları, ayakkabı kutuları ve deri atıkları gibi çeşitli atıkları çanta, cüzdan, kemer vb. aksesuarların yapımında kullanarak geri dönüşümlerini sağlayan ve satışlardan elde edilen karın %50’sini atık konusunda çalışmalar yürüten STK’lara bağışlayan ve uluslararası çapta hizmet sunan “Elvis & Kresse Şirketi”¹¹ ve

¹⁰ <https://www.forbes.com/sites/anne-field/2013/05/04/secrets-of-a-successful-social-enterprise/#3ca45fa935dc>

<https://causecapitalism.com/how-better-world-books-built-a-multimillion-dollar-venture-backed-social-enterprise-better-world-books-with-david-murphy/>

<https://www.betterworldbooks.com/>

¹¹ <https://www.elvisandkresse.com/>

- 2007 yılında kurucu Kenton Lee’nin Kenya’da kendisine küçük gelen ayakkabıları giyen yoksul bir kız çocuğunu görmesiyle filizlenen bir fikir sonucu boyutları ayarlanabilen ve bu özelliği sayesinde uzun yıllar boyunca kullanılabilen ayakkabı üretimine başladığı “The Shoe That Grows Projesi”nin dünya çapında tanınır hale gelmesiyle kurulan Idaho, Amerika yerleşkeli kâr amacı gütmeyen “Because International Şirketi”¹²

Söz konusu çerçevede örnek verilebilecek uygulamalardır.

4.2. Ulusal Örnekler

Ulusal çerçevede öne çıkan örnekler, “Sosyal Girişimcilik Ekosistemini Destekleyici/Teşvik Edici Örnekler” ve “Sosyal Girişimcilik Uygulamalarından Örnekler” olarak iki alt başlık altında ele alınmıştır.

4.2.1. Sosyal Girişimcilik Ekosistemini Destekleyici/Teşvik Edici Örnekler

- Özellikle iş planlarını/modellerini hazırlama, bilgi ve becerilerini artırma, ilk kurulum aşamasında sürdürülebilirliklerini sağlama konularında destek sağlamak başta olmak üzere yenilikçi, teknolojik ve katma değeri yüksek fikirlere sahip olan ve kendi işini kurmak isteyen potansiyel girişimcilere ve sosyal işletmeler de dâhil olmak üzere hâlihazırda küçük ve orta ölçekli işletmelere sahip olan girişimcilere kapasitelerini artırma, Ar-Ge ve inovasyon alanlarında kendilerini geliştirme ve kurumsallaşma gibi konularda ücretsiz danışmanlık, eğitim ve proje desteğinin yanı sıra hibe ve kredi gibi finansman imkânları da sunarak özellikle engelliler,

⁹ <https://www.ashoka.org/tr/fellow/veronica-khosa>

¹² <https://becauseinternational.org/about-us>

kadınlar, gaziler gibi dezavantajlı gruplardakiler başta olmak üzere potansiyel girişimcilerin ve mevcut girişimcilerin desteklenerek ve ödüllendirilerek istihdam sorununun ortadan kaldırılması ve girişimcilik kültürünün yaygınlaştırılması yönünde Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığının (KOSGEB) yürüttüğü programlar/projeler ve sunduğu hizmetler,¹³

- Avrupa Birliği finansmanlığında ve Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, Vehbi Koç Vakfı, Koç Üniversitesi Sosyal Etki Forumu, Ashoka Türkiye, Ted Üniversitesi, Social Enterprise UK, Sosyal İnovasyon İnisyatifi Derneği, Mozaik Foundation (Bosna Hersek), Abdullah Gül Üniversitesi, Ankara Kalkınma Ajansı, Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, İpekyolu Kalkınma Ajansı, Nilüfer Belediyesi, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği gibi çok aktörlü ve sektörlü bir iş birliği içerisinde sosyal girişimcilik alanına hukuksal bir çerçeve kazandırılmasını, sosyal girişimcilerin ve potansiyel sosyal girişimcilerin bilgi ve becerilerini geliştirici eğitimlerin/kursların verilmesini, aralarında bilgi akışı ve etkileşim sağlayıcı mekanizmaların geliştirilmesini ve ayrıca potansiyel finansman kaynakları ile söz konusu girişimcilerin buluşturulmasını öngören bir merkez niteliğindeki platform olarak "Sosyal Girişimcilik Ağı Projesi",¹⁴

- Ankara Kalkınma Ajansı tarafından koordine edilen Sosyal Girişim Ankara (SGA) Platformu tarafından bakanlık, üniversite ve uluslararası kuruluş temsilcilerinin bir araya getirilmesiyle sosyal girişimcilğe ilişkin farkındalığın artırılması, sosyal girişimcilik ekosisteminin geliştirilmesi, söz konusu alanda iş birliği mekanizmalarının kurulması ve yasal mevzuat altyapısının ve genel finansal mekanizmaların oluşturulması temelinde gerçekleştirilen kamu diyalogu toplantıları¹⁵ ve
- Sosyal girişimciliğin genç nesil arasında tanınırlığının artırılması ve yaygınlaştırılması ve bu sayede ortaya çıkan sosyal açıdan duyarlı ve sorumluluk sahibi genç toplum içerisinde sürdürülebilir sosyal dönüşümün hızlandırılması doğrultusunda üniversite öğrencilerine ve gençlere yönelik olarak sosyal girişimcilik alanında bilgilendirici ve teşvik edici konferansların, eğitimlerin, kampların ve atölyelerin düzenlendiği ve bu şekilde ortaya çıkan yeni fikirlerin geliştirildiği "Sosyal Girişimci Genç Liderler Akademisi (SOGLA)"¹⁶

Söz konusu çerçevede örnek verilebilecek uygulamalardır.

4.2.2. Sosyal Girişimcilik Uygulamalarından Örnekler

- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) tarafından 2003 yılından itibaren özellikle konut edinme imkânı bulunmayanlar başta olmak üzere alt ve orta gelir grubundaki vatandaşlara yönelik olarak; vatandaşların da ödeme imkânları ve talepleri göz önünde bulundurularak alternatif ve yenilikçi uygu-

lamalar ışığında sosyal ihtiyaçlara da cevap verecek şekilde kaliteli ve nitelikli konutların üretilmesi adına yürütülen ve istihdam yoluyla iş gücü piyasasını da olumlu olarak etkileyen "Sosyal Konutlar Programı",¹⁷

- Osmaniye Down Sendromlular İzcilik ve Spor Kulübü Derneğinin (DOSİS) ve İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığının ortak projesi olarak down sendromlu gençlerin sosyalleşmesinin ve özgüven kazanmasının hedeflendiği, düzenlenen eğitimler ve kurslar ile fırsat eşitliğindeki boşlukların kapatılması adına adımların atıldığı ve kendi çabalarıyla iş bulma konusunda zorluk yaşayan down sendromlu gençlere korumalı istihdam altında iş imkânlarının sunulduğu "Down Kafe-Kültür Evi Projesi",¹⁸
- 2015 yılında Olcay Silahlı ve Arda Eren tarafından, gıda atığı ve açlık ile sorumlu üretim ve tüketim kapsamında satılmayan gıdaların veya gıda atıklarının finansal, çevresel ve sosyal açılardan etkin bir atık yönetimi ile çöpe gitmesinin veya imha edilmesinin önüne geçilmesi amacıyla oluşturulan buluşturucu bir platform üzerinden gıda işletmelerinin talep fazlası gıdalarını satabilecekleri, gıda bankacılığı yapan STK'lara bağışlayabilecekleri ya da geri dönüşüm firmalarına ulaştırabilecekleri bir işletme olan "Fazla Gıda",¹⁹
- 2011 yılından bu yana ortopedik engelli bireylerin bir kimseye bağımlı kalmaksızın tek başına ve özgürce hareket edebilmesi amacıyla kapak toplama merkezleri üzerinden toplanan plastik kapak-

13 <https://www.kosgeb.gov.tr/>

14 https://www.ab.gov.tr/disisleri-bakan-yardimcisi-ve-ab-baskani-buyukelci-faruk-kaymakci-turkiye-sosyal-girisimcilik-agi-projesi-acilis-etkinli_51519.html

<https://kusif.ku.edu.tr/turkiye-sosyal-girisimcilik-agi-kuruluyor/>

15 http://www.sosyalgirisimankara.org.tr/Kamu_Diyalogu_Toplantilari-491.htm

16 <http://www.sogla.org/hakk305m305z-da.html>

17 <https://www.toki.gov.tr/sosyal-konutlar>

18 <http://www.osmaniye.gov.tr/down-kafe-ve-kultur-evinin-acilisi-yapildi>

19 <https://www.fazlagida.com/>

ların geri dönüşüm firmalarına satılması sonucu elde edilen kazanç ile alınan medikal malzemelerin ve araçların (akülü ve manuel tekerlekli sandalye, yara minderleri vb.) belirli kriterler çerçevesinde ihtiyaç sahiplerine teslim edilmesini amaçlayan, Türkiye Omurilik Felçlileri Derneğinin yürütücüsü olduğu, hem çevresel hem de sosyal boyutuyla öne çıkan ve günümüzde uluslararası bir boyut kazanmış olan “Plastik Kapak Kampanyası”,²⁰

- 2016 yılından bu yana işitme engelli bireylerin eğitimde fırsat eşitliği yakalaması adına alternatif eğitim alanlarının oluşturulması, işiten topluluk ve işitme engelli topluluk arasındaki etkileşimi artıracak iletişim yollarının geliştirilmesi ve işitme engelli bireylere yönelik farkındalığın artırılması amacıyla kamu, özel sektör ve sivil toplum arasında bağların inşa edildiği, Şişli Belediyesi ile iş birliği içerisinde işitme engelli bireylere sınıf içi eğitim hizmetlerinin yanı sıra erişim imkânı olmayan bireylere de “Anlatan Eller Dijital Okulu” çevrim içi eğitim platformu üzerinden ücretsiz eğitim hizmetlerinin verildiği, işitme engelli öğretmenler tarafından da Türkçe işaret dili derslerinin verilmesi yoluyla hem gelirin elde edildiği hem de öğretmenlere istihdam fırsatlarının sunulduğu ve hem dernek hem de özel şirket olarak hibrit bir modelin kullanıldığı “Anlatan Eller Projesi”,²¹
- Balıkesir’de ve Ayvalık’ta yer alan atölyelerde hayat bulan bir proje olarak; ambalaj atıklarının etkin bir atık yönetimi çerçevesinde yaratıcı ve kullanışlı bir şekilde geri kazandırılması (çanta gibi) ve satışa sunulması esasında yü-

rütülen, kadın istihdamının ön plana çıkarıldığı ve Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı ve KA-MER Vakfı ile iş birliğinin yürütüldüğü hem çevresel hem sosyal hem de ekonomik bir boyutlu “Çöp(m) adam İşletmesi”²² ve

- 2012 yılında Oğuzhan Canım tarafından başlatılmış olan, gönüllü kişilerin ve şirketlerin maddi gelir olmadan aile desteğiyle eğitim almaya çalışan üniversite öğrencilerine ücretsiz yemek, kıyafet, tiyatro-sinema-konser bileti, kitap-dergi, dil kursu, yurt dışında staj vb. ürünleri ve hizmetleri “askıya bırakması” ve öğrencilerin de “askıdan alması” yoluyla paylaşım kültürünü geliştirerek destek verilmesi temelinde kurulmuş olan ve TÜBİTAK, Ashoka, Bilgi Üniversitesi ve Sabancı Vakfı gibi çok çeşitli aktörlerin desteklediği “Askıda Ne Var Projesi”²³

Söz konusu çerçevede örnek verilebilecek uygulamalardır.

SONUÇ

Küreselleşen dünyadaki dönüşüm yolunda öncü ve güçlü toplumlar seviyesine ulaşabilmek adına toplumun daha iyi anlaşılması ve kamu yararı gözetilerek toplumun sosyal ihtiyaçlarına ve sorunlarına daha yenilikçi yaklaşımlar barındıran etkin uygulamalar ve hizmetler yoluyla hitap edilmesi, sürdürülebilir bir sosyal etkinin yaratılması ve özellikle istihdam olanaklarına pencere açarak belli başlı toplumsal sorunlardan biri olarak görülen işsizliğin azaltılmasıyla ülke ekonomisine doğrudan katkıda bulunulması yönünde sosyal politikada sosyal girişimciliğin arz ettiği önem; yukarıda açıklanan örnek çalışmalarda ve bu çalışmaların ortaya çıkardığı sonuç, etki ve değer unsurlarında açıkça görülmektedir. Bu

noktada, ekosistemin desteklenmesi ve geliştirilmesi adına hem kamu hem özel sektör hem gönüllü sektör bağlamında sivil toplum kuruluşları hem üniversiteler hem de özellikle öğrenciler olmak üzere aktif vatandaşlar dâhil toplumun her kesiminden katılımı destekleyecek ve söz konusu aktörleri bir araya getirerek aralarında etkileşimi, istişareyi, dayanışmayı, iş birliğini ve koordinasyonu güçlendirecek etkinliklerin/egitimlerin/platformların desteklenmesi; yenilikçi sosyal projelerin üretilmesi adına sosyal girişimcilik derslerinin özellikle üniversitelerde yaygın hale getirilmesi, yeni iletişim teknolojilerine başvurulması da dâhil olmak üzere sosyal ve geleneksel medyadan faydalanılarak alana yönelik sivil bir hassasiyetin ve bilincin oluşturulması ve bu sayede alan kültürünün ve anlayışının geliştirilmesi, ekosistemin zenginleştirilmesi ve daha fazla sosyal etki yaratılması adına alana gönüllüleri çekecek, gönüllü havuzunu büyütecek ve gönüllülerin gücünden maksimum seviyede faydalanılmasının önünü açacak faaliyetlerin/mekanizmaların geliştirilmesi; alana yönelik finansman kaynaklarının ve imkânlarının artırılması; potansiyel finansörlerle sosyal girişimcilik aktörlerini bir araya getiren çalışmaların ve organizasyonların yapılması; kapasite gelişiminin desteklenmesi; alana ilişkin yasal bir zeminin oluşturulması adına destekleyici ve güçlendirici yönde mevzuat ve politika çalışmalarının yürütülmesi ve söz konusu yasal düzenlemelere ışık tutması ve dayanak oluşturması ve ayrıca sosyal etki değerlendirmelerinin yapılabilmesini mümkün kılması açısından alana ilişkin istatistikî verilerin toplanması ve bu doğrultuda çeşitli araştırmaların yapılması hususlarının dikkate alınmasıyla sosyal politika aracı olarak sosyal girişimciliğin yaygınlaştırılmasının ve etkili bir sosyal kalkınma ve ekonomik büyüme faktörü olarak tanınmasının sağlanacağı değerlendirilmektedir.

20 <https://www.tofd.org.tr/plastik-kapak-projemiz>

21 <https://www.anlataneller.org.tr/>

22 <http://www.copmadam.com/>

23 <https://www.askidanevar.com/>

KAYNAKÇA

- Ağca, V. ve Yumuşakipek, H. D. (2015). Günümüzde Girişimcilik Trendini Yükselten Güçler. Kaygın, E. ve Güven, B. (Ed.), *Girişimcilik: Temel Kavramlar, Girişimcilik Türleri, Girişimcilikte Güncel Konular* içinde (s. 11-33). İstanbul: Siyahinci Akademi Yayınları. Erişim Adresi: https://www.academia.edu/37234401/Giri%C5%9Fimcilik_Temel_Kavramlar_Giri%C5%9Fimcilik_T%C3%BCrleri_Giri%C5%9Fimcilikte_G%C3%BCncel_Konular%C4%B1
- Ashoka Sosyal Girişimcilik Ağı. Erişim Adresi: <https://www.ashoka.org/en/story/bill-drayton-social-entrepreneurship-japan-recruiting-ashokas-japan-representative>
- Austin, J., Stevenson, H. ve Wei-Skillern, J. (2012). Social and commercial entrepreneurship: same, different, or both? *Artigo publicado originalmente pelo Entrepreneurship: Theory and Practice Journal*, 30(3), 370-384. Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/307773106_Social_and_Commercial_Entrepreneurship_Same_Different_or_Both
- Aytaç, Ö. ve İlhan S. (2007). Girişimcilik ve Girişimci Kültür: Sosyolojik Bir Perspektif. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 101-120. Erişim Adresi: <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/view/440/422>
- British Council, Türkiye. (2019). *Türkiye’de Sosyal Girişimcilerin Durumu*. Erişim Adresi: https://www.britishcouncil.org.tr/sites/default/files/20190702_se_research_report_the_state_of_social_enterprise_in_turkey_tr_single_page.pdf
- Brown, C. ve Thornton, M. (2013). How Entrepreneurship Theory Created Economics. *The Quarterly Journal of Australian Economics*, 16, 401-420. Erişim Adresi: https://cdn.mises.org/qjae16_4_2.pdf
- Certo, S. T. ve Miller, T. (2008). Social entrepreneurship: Key issues and concepts. *Business Horizons*, 51(4), 267-271. Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/4885554_Social_Entrepreneurship_Key_Issues_and_Concepts
- Courvisanos, J. ve Mackenzie, S. (2014). Innovation Economics and the Role of the Innovative Entrepreneur in Economic Theory. *Journal of Innovation Economics & Management*, 14, 41-61. Erişim Adresi: <https://www.cairn.info/revue-journal-of-innovation-economics-2014-2-page-41.htm>
- Çetindamar, D. (2002). *Türkiye’de Girişimcilik* (Yayın No. TÜSIAD-T/2002-12/340). İstanbul: Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği (TÜSIAD). Erişim Adresi: <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/1880-turkiyede-girisimcilik>
- Dees, J. G. (2001). *The Meaning of "Social Entrepreneurship"*. Erişim Adresi: https://centers.fuqua.duke.edu/case/wp-content/uploads/sites/7/2015/03/Article_Dees_MeaningofSocialEntrepreneurship_2001.pdf
- Denizalp, H. (2009). *Toplumsal Dönüşüm için Sosyal Girişimcilik Rehberi*. Ankara: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (STGM) Yayını. Erişim Adresi: <http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/t/o/toplumsal-donusum-icin-sosyal-girisimcilik-rehberi.pdf>
- Hatıpler, M. ve Selvi, F. (2018). Sosyal Politika Sorunlarına Girişimcilik Yaklaşımıyla Çözümler. Nikoloski, Dimitar ve diğerleri (Ed.), *X. International Balkan and Near Eastern Social Sciences Congress Series - Ohrid / Macedonia* içinde (s. 266-275). Erişim Adresi: http://ibaness.org/conferences/ohrid_2018/ibaness_ohrid_proceedings_draft_9.pdf
- İşık, C. ve Aydın, E. (2017). Kişisel Değerlerin Sosyal Girişimcilik Eğilimine Etkisi: Turizm Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Girişimcilik ve İnovasyon Yönetimi Dergisi*, 6(2), 131-156. Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/321905339_KISISEL_DEGERLERIN_SOSYAL_GIRISIMCILIK_EGILIMINE_ETKISI_TURIZM_OGRENCILERI_UZERINE_BIR_ARASTIRMA_THE_EFFECTS_OF_PERSONAL_VALUES_ON_SOCIAL_ENTREPRENEURSHIP_TENDENCY_A_RESEARCH_ON_TOURISM_STUDENTS
- Johnson, S. (2000). Literature Review on Social Entrepreneurship. *Canadian Centre for Social Entrepreneurship*. Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/246704544_Literature_Review_Of_Social_Entrepreneurship
- Kırmızı, C. (2016). *Sosyal Girişimcilik Odaklı Örgüt İklimi Oluşturma: Dumlupınar Üniversitesi’nde Bir Uygulama* (Yüksek lisans tezi). Yök Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No. 423488).
- Kitapçı, İ. (2019). Joseph Schumpeter’in Girişimcilik ve İnovasyon Anlayışı: Yaratıcı Yıkım Kavramı ve Geçmişten Günümüze Yansımaları. *Journal of Empirical Economics and Social Sciences (JEESS)*, 1(2), 54-74. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/843367>
- Koçak, O. ve Kavi, E. (2014). Sosyal Politika Aktörü Olarak Sosyal Girişimci Belediyecilik. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 3(6), 26-49. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hakisderg/issue/7580/99509>
- Light, P. C. (2009). Social Entrepreneurship Revisited. *Stanford Social Innovation Review*, 20-22. Erişim Adresi: https://ssir.org/articles/entry/social_entrepreneurship_revisited
- Mair, J. ve Marti, I. (2006). Social Entrepreneurship Research: A Source of Explanation, Prediction, and Delight. *Journal of World Business*, 41, 36-44. Erişim Adresi: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.210.199&rep=rep1&type=pdf>
- Mengü, E. (2016). *Sosyolojik Perspektiften Sosyal Girişimcilik Olgusu* (Yüksek lisans tezi). Yök Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No. 451737).
- Okandan, G. D. ve Görgülü, V. (2012). Türkiye’de Sosyal Girişimcilik Tanımı ve Örnekleri. Sanje, G. ve Dikmener, G. (Ed.), *Büyüyen Kapsayıcı Piyasalar Türkiye’de Sosyal Girişimcilik Vakaları* içinde (s. 9-33). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları. Erişim Adresi: <https://www.undp.org/content/dam/istanbul/docs/B%c3%bcy%c3%bcyen-Kapsay%c4%b1%c4%b1-Piyasalar-T%c3%bcrkiyede-Sosyal-Giri%C5%9Fimcilik-Vakalar%c4%b1-2012.pdf>
- Özaydın, M. M. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye ve Avrupa Birliği’nde Sosyal Politikalarda Yaşanan Değişimin Analizi* (Doktora tezi). Yök Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No. 214754).
- Özdevecioğlu, M. ve Cingöz, A. (2009). *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32, 81-95. Erişim Adresi: <http://iibf.erciyes.edu.tr/dergi/sayi32/005%20mahmut%20ozdevecioglu.pdf>
- Peredo, A. M. ve McLean, M. (2006). Social Entrepreneurship: A Critical Review of the Concept. *The Journal of World Business*, 41(1), 56-65. Erişim Adresi: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1197663
- Rothbard, M. N. (2010, 16 Aralık). Copernicus and the Quantity Theory of Money. *Mises Daily Articles*. Erişim Adresi: <https://mises.org/library/copernicus-and-quantity-theory-money>
- Śledzik, K. (2013). Schumpeter’s View on Innovation and Entrepreneurship. *SSRN Electronic Journal*, 89-95. Erişim Adresi: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2257783
- Taş, H. Y. ve Menteşe, B. (2016). Sosyal Girişimciliğin Gelişimi: “Avrupa Birliği Ülkelerinde ve Türkiye’de Sosyal Girişimciliğin Boyutları”. Bildirici, S. S. ve Pehlivanlı, R. (Ed.), *2. Uluslararası Çin’den Adriyatik’e Sosyal Bilimler Kongresi Kitabı* içinde (s. 305-320). Adıyaman: İktisadi Kalkınma ve Sosyal Araştırmalar Derneği Yayınları. Erişim Adresi: <https://docplayer.biz.tr/25833339-2-uluslararasi-cin-den-adriyatik-e-sosyal-bilimler-kongresi-kongre-kitabi-mayis-2016-payas-hatay.html>
- Taş, H. Y. ve Şemşek, İ. (2017). Türkiye ve Dünya’dan Sosyal Girişimcilik Örnekleri ve İstihdama Katkıları. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 6(16), 480-497. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/393129>
- The Economist (2009, 27 Nisan). Entrepreneurship. Erişim Adresi: <https://www.economist.com/news/2009/04/27/entrepreneurship>
- Thornton, M. (2010). An Essay on Economic Theory. *Mises Institute*. Erişim Adresi: https://cdn.mises.org/An%20Essay%20on%20Economic%20Theory_2.pdf
- Türkeş, N. (2017). *Türkiye’de Sosyal Girişimciliğin Gelişimi ve Bir Örnek Olarak İhsan Doğramacı* (Yüksek lisans tezi). Yök Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No. 486365).
- Venkataraman, S. (1997). The distinctive domain of entrepreneurship research. Katz, J. A. (Ed.), *Advances in entrepreneurship, firm emergence, and growth*, 3 içinde, (s. 119-138). Birleşik Krallık, Bingley: Emerald Group Publishing. Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/228316384_The_Distinctive_Domain_of_Entrepreneurship_Research
- Wolk, A. (2008). Advancing Social Entrepreneurship, Recommendations for Policy Makers and Government Agencies. *The Aspen Institute-Root Cause/MIT*. Erişim Adresi: https://assets.aspeninstitute.org/content/uploads/files/content/docs/pubs/AdvSocEntrp%20FINAL.pdf?_ga=2.127569869.176941822.1575710555-1258950991.1575710555